

När överskuldssättningen blir så allvarlig att bostaden hotas

Mikael Lundholm är doktorand vid Rättssociologiska Institutionen vid Lunds Universitet. Rättssociologi är en empirisk samhällsvetenskap.

Mikael Lundholm har juristexamen (jur kand) vid Stockholms Universitet. Han doktorerar på halvtid och arbetar på den andra halvtiden som kronofogde på myndigheten. Som kronofogde är han expert på exekutionsrätt och sysslar särskilt med tvångsförsäljning av fastigheter och bostadsrätter.

Målsättning för Mikael Lundholms doktorandstudier är att lägga fram en sammanläggningsavhandling på engelska med den preliminära titeln *The Social Control Of Debt – A Quantitative Study of Housing Foreclosures in Sweden*. En sammanläggningsavhandling består av ett antal vetenskapliga artiklar publicerade i internationella tidskrifter och en kappa, som sammanfattar och diskuterar avhandlingens resultat.

Mikael Lundholms avhandling handlar om när överskuldssättning blir så allvarlig att den egna bostaden drabbas av tvångsförsäljning. Tvångsförsäljning av bostad genomförs av Kronofogden. Olika typer av betalningsproblem kan leda till tvångsförsäljning. Det handlar dels om att bostadsägaren slutar betala bolånen och att banken då begär tvångsförsäljning. Men tvångsförsäljning kan även ske som ett resultat av betalningsförsummelse avseende andra skulder, t.ex. vanliga konsumtionsskulder eller obetalda skatter. I dessa fall kan Kronofogden utmäta bostaden för betalning av skulderna, vilket leder till tvångsförsäljning. Mikaelns intresse för tvångsförsäljning ur ett rättssociologiskt perspektiv kommer sig av hans observation under handläggning av dessa ärenden att merparten av tvångsförsäljningarna inte leder till faktisk försäljning hos Kronofogden. Istället är det så att i de flesta ärendena antingen betalar bostadsägaren skulderna eller så återkallar fordringsägarna ärendet. Hur kan vi förklara detta? Vilka ärenden leder till försäljning? Vilken roll spelar tvångsförsäljningens aktörer – bostadsägaren, fordringsägarna och Kronofogden – inbördes förhållanden? Svaret finns kanske inte att finna endast i den rättsliga regleringen av tvångsförsäljning, utan i hur samspelet mellan bostadsägaren, fordringsägarna och Kronofogden sker i och utanför denna reglering. Denna typ av kunskapsfrågor besvaras inom rättssociologin.

Mikael Lundholms teoretiska ingång till dessa frågor är att tänka på den rättsliga regleringen som en form av social kontroll till följd av att bostadsägarens överskuldssättning. Enligt den amerikanske sociologen Donald Black varierar social kontroll utifrån formen och stilen för dess utövande och även beträffande dess kvantitet. Formen för social kontroll vid tvångsförsäljning utgörs av lag och rättslig reglering. Andra tänkbara former av social kontroll vid överskuldssättning utgörs av t.ex. förhandlingar och överenskommelser. Den huvudsakliga stilen för social kontroll vid tvångsförsäljning är kompensatorisk, eftersom lagen aktiveras i syfte att erhålla betalning. Samtidigt uppnås ibland ganska låg kompensation vid tvångsförsäljning och då kanske dess stil antar en delvis annan karaktär med mer repressiva drag. Vi kan använda Donald Blacks teori för att förstå och förutse hur mycket lag och kompensation som aktiveras i ett visst tvångsförsäljningsfall genom att titta på aktörernas inbördes förhållande i termer av socio-ekonomiska resurser (t.ex. inkomst, utbildning och kön), organisatoriska förmåga, omfattningen och karaktären på deras kontakter med varandra och i vilken utsträckning andra sociala kontrollmekanismer aktiveras i fallet.

Det empiriska materialet som Mikael Lundholm använder sig av i sin avhandling består huvudsakligen av registerdata från Kronofogden om tvångsförsäljningar och från SCB om bostadsägarens socio-ekonomiska status. Inhämtandet av dessa registerdata har etikprövats.

Syftet med Mikael Lundholms avhandling är tvådelat. Han vill dels empiriskt beskriva vad som händer vid tvångsförsäljning och vilka gäldenärer som drabbas, dels teoretiskt pröva hur vi kan förstå överskuldssättning i termer av social kontroll med särskilt fokus på att applicera Donald Blacks teori på detta område.

Mikaels forskningsfrågor är:

1. Hur kan vi förklara variationer mellan olika fall beträffande hur mycket lag/rättslig reglering som aktiveras vid tvångsförsäljning?
2. Hur kan vi förklara variationer mellan olika fall beträffande graden av kompensation vid tvångsförsäljning?
3. Hur kan vi förklara variationer beträffande socio-ekonomiska resurser för de bostadsägare som drabbas av tvångsförsäljning?
4. Hur kan vi förklara vilken roll gäldenärens och fordringsägarens inbördes förhållande i termer av intimitet, dvs. historiken, omfattningen och karaktären av deras kontakter med varandra, spelar för den sociala kontrollen i tvångsförsäljningsfallet?

Mikael Lundholm planerar att publicera fyra artiklar inom ramen för avhandlingen.

- Den första artikeln ska handla om hur bostadsägarnas socio-ekonomiska status varierar beroende på vilken typ av skuld som ligger till grund för tvångsförsäljningen och hur vi kan förklara detta i termer av en ökande finansialisering i Sverige under perioden 2000 – 2014.
- Den andra artikeln ska handla om vilka variabler som förklarar hur mycket lag/rättslig reglering som aktiveras i tvångsförsäljningsfallet i ljuset av att merparten av fallen återkallas och endast en mindre del faktiskt leder till försäljning på exekutiv auktion.
- Den tredje artikeln ska handla om vilka variabler som förklarar vilken grad av kompensation som uppnås i tvångsförsäljningsfallet, dvs. i vilka fall fordringsägaren kan förväntas få mer respektive mindre betalt.
- Den fjärde artikeln ska diskutera de rättssociologiska förutsättningarna för att förstå överskuldssättning och betalningsproblem ur ett social kontroll-perspektiv, vilket Donald Blacks bidrag är för denna förståelse, vilken kunskap detta teoretiska perspektiv genererar och hur denna kunskap förhåller sig till angränsande kunskapsfält, t.ex. beträffande makt.